

УДК 343.01

І.І. Митрофанов,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Анотація. У статті аналізується поняття кримінально-правових відносин як різновиду суспільних відносин, оскільки й після відповідного правничого оформлення вони не втрачають своєї власної соціальної природи, й як одного із видів правових відносин. При цьому соціальні відносини досліджуються як особливий вид суспільних відносин, що виникають між індивідами як членами спільності та виступають одним із способів вияву, трансформації та реалізації соціальності в соціумі. Враховується те, що соціальні відносини є стійкими зв'язками, що виникають між соціальними групами й усередині них при здійсненні матеріальної (економічної) та духовної (правової, культурної) діяльності. Відмічається, що різноманітність поглядів учених на розуміння взаємовідносин між індивідами й їх поведінки в межах суспільних відносин не могла не відобразитися на дискусії щодо розуміння правових відносин в загальній теорії права. Констатується, що кримінально-правові відносини є вольовими суспільними відносинами, яким надана відповідна юридична форма в зв'язку з їх всебічним регламентуванням нормами матеріального кримінального права.

Ключові слова: суспільні відносини, норма права, правові відносини, кримінально-правове регулювання, кримінально-правові відносини, матеріальні кримінально-правові відносини.

Постановка проблеми. Визнання актуальних (життєвих) суспільних відносин єдиним форматом для реалізації норм кримінального права не тільки не знімає, а, навпаки, надає підвищеної значущості питанню про те, чи виступають вони неодмінно як правові відносини. Чи в правових відносинах реалізуються всі функції вказаних норм, або можливе існування кримінально-правових засобів поза правовими відносинами? Розв'язання цих принципово важливих проблем безпосередньо залежить від того, що розуміти під правовими відносинами

та через які їх види втілюються у регульовані суспільні відносини норми, що встановлюють можливість застосування кримінально-правових засобів впливу на осіб, які визнані винними у вчиненні злочину.

Теоретики права справедливо висловлюють зауваження вченим-криміналістам відносно того, що кримінально-правова наука визнається майже єдиною правничою наукою, яка необґрунтовано оминає проблеми кримінально-правових відносин. Стан наукової невизначеності їхнього поняття частково пов'язаний з тим, що

кримінально-правові відносини, як і кримінально-правова відповідальність, до 1958 року як об'єкт дослідження в кримінально-правовій літературі не аналізувалися і не були предметом дисертаційних робіт. Але разом з тим, як зазначав Є.Б. Пашуканіс, правові відносини є первинною клітинкою правничої тканини, і тільки в ній право реально рухається. Право як сукупність норм поряд із цим є не більше, як безжиттєва абстракція [1, с. 111-112].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Пошук шляхів розв'язання проблем кримінально-правової відповідальності призвів до того, що всі науковці почали розглядати її в межах кримінально-правових відносин і визнали той факт, що саме в цих відносинах вона реалізується. Проблема відносин у кримінальному праві знайшла відображення у роботах таких вчених, як З.А. Астеміров, Л.В. Багрій-Шахматов, М.І. Бажанов, Б.Т. Базилев, Я.М. Брайнін, В.О. Глушков, І.М. Даньшин, В.О. Єлеонський, В.І. Курляндський, І.Я. Козаченко, Н.М. Кропачев, Н.С. Лейкіна, А.І. Марцев, І.С. Ной, М.О. Огурцова, М.І. Панова, А.А. Піонтковський, В.С. Прохоров, О.І. Санталов, В.Г. Смирнов, М.О. Стручков, В.Я. Тацій, А.Н. Трайнін, М.Д. Шаргородський та інші. У 2001 році І.І. Чугуников у кандидатській дисертації «Правовідносини та форми їх реалізації у кримінальному праві» розглянув питання негативної і позитивної кримінальної відповідальності як видів заохочувальних і охоронних кримінально-правових відносин, а також виділив види охоронних і заохочувальних правових відносин у кримінальному праві України [2]. Однак необхідно констатувати, що ні вчені-криміналісти, ні теоретики права

взагалі не досліджували питання поняття та ролі кримінально-правових відносин у механізмі кримінально-правового регулювання.

Формування мети статті. Враховуючи вищевикладене, метою цієї статті слід визнати необхідність вироблення загального поняття та з'ясування класифікаційних особливостей кримінально-правових відносин у системі кримінально-правового регулювання, в межах яких виконуються правничі функції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із огляду на постановку проблеми та мету дослідження загалом виникає необхідність в розгляді загальних питань про особливості правових відносин у кримінальному праві, оскільки не можуть існувати у відособленому від них просторі всі феномени кримінального права, включаючи функції, завдання, засоби їх виконання тощо. Очевидним мною визнається постулат про те, що потрібно корегувати положення загальної теорії права, що норми кожної галузі права спричиняють виникнення специфічних, властивих їм правових відносин, тому слід визначитися в чому виражається специфічний характер кримінально-правових відносин.

Особливості кримінально-правових відносин обумовлюють своєрідний методологічний підхід до їх дослідження. Так, при розгляді цих відносин, на мій погляд, слід враховувати те, що вони: 1) неодмінно визнаються видом суспільних відносин, оскільки й після відповідного правничого оформлення вони не втрачають своєї власної соціальної природи; 2) є одним із видів правових відносин. Зазначений підхід дозволить виявити специфічні правничі властивості, якими наділяються кримінально-правові відносини під

час кримінально-правового регулювання при переведенні загальних розпоряджень норм кримінального права в суб'єктивні права й юридичні обов'язки суб'єктів цих правових відносин, а насамкінець — в конкретну реалізацію програм дій тих осіб, яким адресуються нормативні вимоги. Ці напрями вивчення не відірвані один від одного, а співвідносяться між собою як зміст і форма. Крім того, їхня самостійність відносна, оскільки діяльність суб'єктів правових відносин врешті-решт завжди відбувається в соціумі [3, с. 88].

Із метою виходу на специфічність кримінально-правових відносин необхідно визначитися із загальним поняттям правових відносин. Найбільш поширеним розумінням правових відносин у загальній теорії права є те, що ними визнаються врегульовані нормами права суспільні відносини, учасниками яких виступають носії суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, що охороняються і гарантуються державою [4, с. 432]. Ще простіше визначення подано в юридичній енциклопедії, за формулюванням якої правовими відносинами є суспільні відносини, що регулюються правом [5, с. 44]. Що ж стосується терміна «відносини», то під ними в сучасному тлумачному словнику української мови розуміються стосунки, зв'язки, взаємини між кимось [6, с. 141]. Поняття «правові відносини» є похідним від слова «відносини», тому в самому найпростішому вигляді правові відносини є взаєминами, що складаються між людьми й їх об'єднаннями на фундаменті правових приписів і розпоряджень.

Необхідно також зауважити, що такому розумінню правових відносин ми зобов'язані вченим-теоретикам початку двадцятого століття. Так, на-

приклад, М.М. Коркунов зазначав, що юридичні відносини є тими ж самими суспільними відносинами, але лише врегульованими юридичною нормою [7, с. 197]. Є.М. Трубецької вказувала на те, що під юридичними відносинами або правовими відносинами слід розуміти регульовані нормами об'єктивного права відносини осіб між собою» [8, с. 159]. Ф.В. Тарановський вважав, що «юридичні відносини — це зв'язок, що виникає між двома особами, між якими устанавлюються взаємні обов'язки та домагання» [9, с. 143].

Крім того, і в той час, і на сучасному етапі розвитку правничої науки підкреслюється, що самі суспільні відносини, яким надається юридична форма, є завжди результатом діяльності конкретних людей, ефектом їх взаємодії, тому ніяких соціальних зв'язків між індивідами просто так виникнути не може й правове регулювання стає безпредметним [10, с. 133; 11, с. 33; 12, с. 125; 13, с. 153; 14, с. 338; 15, с. 191; 16, с. 79; 17, с. 83-97].

В.Є. Хмелько під суспільними відносинами розуміє «такі відносини індивідів, які опосередковуються предметними продуктами їхньої власної діяльності та, завдяки цьому та творчому характеру цієї діяльності, розвиваються поза зв'язком з біологічною еволюцією індивідів, тобто власне історично» [18, с. 38]. Поняття «суспільних відносин» досить часто вживають як синонім соціальних відносин. Однак подібне ототожнення не завжди є правомірним. Соціальні відносини — це особливий вид суспільних відносин, що виникають між індивідами як членами спільності, виступають одним із способів вияву, трансформації та реалізації соціальності в соціумі. Суспільні відносини — це завжди відносини з приводу того чи іншого мате-

ріального чи духовного об'єкту. Вони складаються між соціальними суб'єктами при їх спільній життєдіяльності на підґрунті та з приводу задоволення спільних інтересів і потреб. Саме соціальні потреби й інтереси обумовлюють існування соціальних зв'язків між людьми, саму людську діяльність [19, с. 198-203].

Ф. Знанецький під соціальними відносинами розумів певну стійку систему, що охоплює двох партнерів (будь-то індивіди, групи, спільності чи суспільства) і з'єднувальну ланку (предмет, інтерес, установку, цінність), які є «платформою» соціального об'єднання людей. Цей зв'язок може базуватися, наприклад, на обов'язках батьків забезпечити соціалізацію дитини, тобто її освіту (навчання і виховання), приучення до виконання певної сукупності обов'язків відносно старших, братів і сестер, суспільства тощо [20, с. 188]. Тобто, соціальні відносини розглядаються як система унормованих взаємодій між двома (і більше) партнерами, основою якої є певна платформа (тобто інтерес, установка, цінність). За цим поняттям завжди приховується якась мета, якої прагнуть досягти люди, що об'єдналися. У такому трактуванні поняття «соціальні відносини» використовується на позначення сталих соціальних систем, обмежених визначеними нормами спілкування, всередині яких установлені стійкі обов'язки індивідів, що складають дану соціальну систему (соціальну групу, інститут, суспільство загалом) [21, с. 157].

Соціальні відносини — це стійкі зв'язки, що виникають між соціальними групами й усередині них при здійсненні матеріальної (економічної) та духовної (правової, культурної) діяльності. Соціальні відносини як би переломлюються через внутрішній

зміст (або стан) особи та відображаються в її діяльності як особистісні відносини. При цьому суспільні відносини завжди є соціальними. До того ж вони є конкретними, відносно відобленими відносинами.

Різноманітність поглядів учених на розуміння інтеракцій між індивідами й їх поведінки в межах суспільних відносин не могла не відобразитися на дискусії щодо розуміння правових відносин в загальній теорії права та спричинили появу модернових дефініцій, сутність яких полягає в тому, що правові відносини почали розглядатися як [22, с. 271-272]: 1) виникаюча на підставі норм права юридична форма, що трансформує приписи цих норм на рівень конкретизованих зв'язків і таким шляхом бере участь в регулюванні суспільних відносин; 2) регульовані правом суспільні відносини, що беруться лише в їх юридичній формі. Із цієї точки зору можна дійти висновку, що правові відносини утворюються безпосередньо суспільними відносинами, проте вони зводяться до індивідуалізованих форм поведінки, єдиним (причому суто юридичним) їх змістом слугують ті ж права, свободи й обов'язки. У цьому разі об'єктом логічно є фактична поведінка їх учасників, що вже здійснюється в межах цих відносин; 3) самі впорядковані правом суспільні відносини, які беруться у вигляді реальної поведінки людей (їх спільнот) і мають назву фактичних відносин. При цьому підході роль правових відносин по суті виконують регульовані суспільні відносини, настають за вираженою у вигляді прав, свобод і обов'язків юридичною формою, вичерпуються початим відповідно до них реальним волевиявленням. Змістом правових відносин визнається реальна поведінка, а його безпосереднім об'єктом — ті

матеріальні й духовні блага, заради досягнення яких вона здійснюється; 4) самі регульовані суспільні відносини, представлені в єдності їх юридичної форми та фактичного змісту. Із цієї точки зору завдяки впливу права властивості правових відносин набувають будь-які життєві відносини, що впорядковуються ним, у цілому, включаючи сюди їх юридичну форму у вигляді прав, свобод і обов'язків і реальну поведінку, що погоджується з ними. Відповідно правові відносини мають подвійний зміст, який юридично виражається в зазначеній формі, фактично — у правомірній поведінці або поведінці, що спеціально заохочується; вони цілком спрямовані на досягнення певних матеріальних або духовних благ, які виступають як їх безпосередній об'єкт; 5) індивідуалізована юридична форма поведінки, так і «фактичні відносини», що впорядковуються за її допомогою, конструюючи тим самим два паралельні поняття: «правові відносини-моделі» та «правові відносини-відносини». У першому із цих понять концентрується те, що мається на увазі під правовими відносинами при трактуванні їх як юридичної форми трансформації приписів норм права на рівень конкретизованих (індивідуалізованих) зв'язків, у іншому — те, що пов'язане з поясненням їх суті через реальну фактичну поведінку.

У правничій літературі наявні точки зору, в яких спостерігається деякий конгломерат наведених поглядів. Так, наприклад, С.С. Алексєєв вважав, що правові відносини — це правничі засоби переведення приписів норм права на рівень індивідуалізованих зв'язків. Крім того, С.С. Алексєєв намагався вбачати в них і юридичний, і фактичний зміст в їх нерозривному взаємозв'язку [23, с. 82, 94, 100, 101].

В.О. Кучинський зазначає, що правові відносини є юридичною формою суспільних відносин, що представляє собою виникаючі на основі норм права та передбачених ними певних життєвих обставин — юридичних фактів — зв'язки конкретних суб'єктів права, які наділені взаємними суб'єктивними правами й обов'язками, реалізованими в їх поведінці та гарантовані державою [24, с. 85]. Ю.В. Данилюк указує на те, що конституційними правовими відносинами є врегульовані нормами конституційного права суспільні відносини, що виникають, змінюються, припиняються та поновлюються на підставі юридичних фактів, які закріплені нормами конституційного права та змістом яких є юридичний зв'язок між їх суб'єктами у формі взаємних прав і обов'язків, передбачених відповідними нормами конституційного права, що спрямовані на певний об'єкт [25, с. 7]. Н.М. Крестовська під ювенально-правовими відносинами розуміє врегульовані нормами ювенального права суспільні відносини, які виникають між дітьми й іншими суб'єктами ювенального права з приводу реалізації прав і обов'язків дитини, захисту прав дитини або охорони дитинства [26, с. 20].

Однак, неважко зрозуміти, що в подібних судженнях порушується певним чином загальноприйняті правила логіко-формального підходу. Крім того, серед прихильників майже кожної із указаних вище точок зору існують розбіжності із приводу того, чи в усіх випадках правові відносини характеризуються конкретністю (індивідуалізованістю), чи можуть вони виникати тільки на підставі реалізованої норми права, існувати не дискретно та бути однобічними.

Уявлення вчених про те, що правові відносини є юридичною формою

суспільних відносин, наближаються до реальності, проте слід зауважити, що вони є не просто юридичною формою регульованих правом суспільних відносин, а юридичним засобом реалізації прав і обов'язків конкретними суб'єктами права. Так, М.І. Козюбра вказує на те, що є два шляхи їхньої реалізації: 1) використання суб'єктом його прав і виконання ним обов'язків, коли він не вступає у відносини з іншими особами; 2) реалізація, пов'язана з необхідністю для суб'єкта вступати у правові відносини з іншими особами, що зумовлено неможливістю здійснення прав і реалізації обов'язків без певних дій інших суб'єктів права [27, с. 225-226].

Правові відносини є різновидом суспільних відносин, урегульованих нормою права, учасники яких мають взаємні, кореспондуючі права й обов'язки та реалізують їх з метою задоволення потреб і інтересів у специфічному порядку, гарантованому й охоронюваному державою. Тобто, правовими відносинами є регульовані нормами права суспільні відносини, що об'єктивують їх форму та фактичний зміст. Будь-які суспільні відносини під владним правничим впливом набувають «статусу» правових відносин. Між суспільними відносинами та правовими відносинами проміжна ланка відсутня. Суспільні (життєві) відносини є природним предметом правничого регулювання. Вони, підпадаючи під вплив права, виникають у визначеній в ньому юридичній формі. Остання відтак наповнюється реальним змістом (фактичним волевиявленням), оцінюваним через призму цієї форми. У стадії юридичної форми такі відносини виражаються в масштабах можливої, належної та можливо-належної поведінки своїх учасників, у стадії фактичного волевиявлення

останніх — у їхніх позитивних, співвіднесених до цих масштабів діях (бездіяльності). Отож, як суб'єктивні права, юридичні свободи, обов'язки та заходи захисту (санкції норм права), так і конкретні дії з їхнього здійснення цілком поглинаються поняттям правових відносин, складаючи правничий і фактичний боки їх змісту. Ні ті, ні інші не можуть перебувати за межами суспільних відносин, що є предметом регулювання, оскільки ці відносини утворюються формами, що персоніфікуються такими правничими феноменами й оцінюються через волевиявлення реальних людей [28, с. 260-262].

Норма права фіксує універсальні правила поведінки та веління, покликані визначати намічену державою форму (модель) регульованих суспільних відносин. При цьому слід виходити з того, що право не створює, а лише регулює та стабілізує суспільні відносини. Коли ті або інші суб'єкти права вступають в ці відносини, вони в обов'язковому порядку залучаються до наміченої державою правничої форми, яка виявляється для них у вигляді певного стандарту поведінкових актів. У цій формі реалізовується сама норма права, оскільки при безпосередньому зіткненні її змісту з регульованими суспільними відносинами, що набувають цієї форми, відбувається трансформація універсальних правил і велінь в суб'єктивні права, юридичні свободи, обов'язки, повноваження, засоби відповідальності тощо. Суспільні ж відносини, які в такий спосіб стають каналом реалізації норм кримінального права, а отже, й кримінальної відповідальності, набувають властивостей правових відносин, оскільки виникла юридична форма є їх змістовною складовою, а не просто зовнішньою оболонкою [29, с. 7, 9, 210].

Спочатку виниклі правові відносини мають вигляд указаної вище правничої моделі. Потім вони через конкретне волевиявлення (дії, бездії) суб'єктів правових відносин, узгоджене із цією моделлю, стають цілком зайнятими фактичним (матеріальним) змістом [23, с. 100-101]. Це дозволяє досягти не тільки динамізму правових відносин, що полягає в становленні та розвитку прав, свобод, обов'язків, повноважень і засобів юридичного забезпечення, а так само й в матеріалізації їх у поведінці людей, але і єдність їх юридичного та фактичного моментів змісту, що додає їм завершеності. При цьому суб'єктивні права й обов'язки носять ексклюзивний характер і припускають відповідну їм поведінку сторін, задля чого виникають правові відносини та без якої вони втрачають будь-який сенс [30, с. 45], що має принципове значення не лише для визначення правових відносин, але й для правильного розуміння їх об'єкта.

У зв'язку з наведеним слід виділити ознаки, які притаманні правовим відносинам у цілому. Так, М.І. Козюбра виокремлює такі характерні риси правових відносин: 1) вони є суспільними відносинами; 2) вони є юридичною формою різноманітних суспільних відносин; 3) виникають, припиняються або змінюються на підставі принципів і норм права; 4) суб'єкти правових відносин пов'язані між собою правами й обов'язками; 5) вони становлять собою індивідуалізований та конкретизований правничий зв'язок [27, с. 226]. О.Ф. Скакун додає до вказаних ознак ще й такі, згідно з якими правові відносини: 1) є ідеологічними відносинами — результатом свідомої діяльності (поведінки) людей; 2) є волевими відносинами — в них втілюється воля або всіх їх учасників (договір купівлі-продажу), або лише одного з

учасників (проведення обшуку, оголошення виборів...); 3) мають зазвичай двосторонній характер, залежність прав і обов'язків сторін є взаємною; 4) охороняються державою, забезпечуються заходами державного впливу аж до примусу [31, с. 384-385].

Для матеріальних кримінально-правових відносин суттєвою ознакою визнається те, що такі відносини є наслідком вираженої в кримінальному праві волі держави, охороняються та гарантуються нею. В їх регулюванні зацікавлена держава і з прийняттям закону про кримінальну відповідальність всі права й обов'язки в кримінальному праві поза правовими відносинами реалізовуватися не можуть. Якщо одному учасникові правових відносин надане суб'єктивне право (застосувати легальний ресурс насилля, яким є кримінальне право, задля забезпечення необхідного правопорядку в соціумі), то в іншого учасника виникає суб'єктивний обов'язок не вчиняти діяння, описане кримінально-правовим нормативом Особливої частини КК України, виконуючи який, суб'єкт права створює власникові суб'єктивного права потрібний фундамент для його реалізації. Разом із тим, зобов'язані особи мають право вимагати від власника суб'єктивного права, щоб воно не виходило за його межі — не притягувалися до кримінальної відповідальності особи, які виконують покладений на них обов'язок.

Висновки з дослідження. Таким чином, кримінально-правові відносини — це волевільні суспільні відносини, яким надана відповідна юридична форма в зв'язку з їх всебічним регламентуванням нормами матеріального кримінального права, що відображаються в конкретних, забезпечених державою інтеракціях між уповноваженими та зобов'язаними суб'єктами криміналь-

ного права для реалізації всіх без ви- досягнення мети (завдань) криміналь-
нятку функцій кримінального права та но-правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пашуканис Е.Б. Общая теория права и марксизм. изд. 2-е, Москва: Издательство Коммунистической Академии, 1926. 129 с.
2. Чугуников І.І. Правовідносини та форми їх реалізації у кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 23 с.
3. Кропачев Н.М. Уголовно-правовое регулирование. Механизм и система: монография. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет, 1999. 262 с.
4. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) і ін. Київ: Укр. енцикл., 2003. Т. 5: П—С. 736 с.
6. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / за заг. ред. В.В. Дубчинського. Харків: Вид-во «Школа», 2006. 1008 с.
7. Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. 8-е изд., издание Юридического Книжного Магазина Н.К. Мартынова. Санкт-Петербург: Тип. А.И. Белокопытова, 1909. 354 с.
8. Трубецкой Е.Н. Лекции по энциклопедии права. Москва: Т-во типографии А.И. Мамонтова, 1917. 227 с.
9. Тарановский Ф.В. Учебник энциклопедия права. Юрьев: типография К. Маттисена, 1917. 534 с.
10. Лившиц Р.З. Теория права: учебник. Москва: Изд-во БЕК, 1994. 224 с.
11. Общая теория права и государства: учеб. / под ред. В.В. Лазарева. Москва: Юристъ, 1994. 360 с.
12. Теория права и государства: учеб. / под ред. проф. Г.Н. Манова. Москва: Издательство БЕК, 1995. 336 с.
13. Гребцов Ю.И. Очерки теории и социологии права: учеб. пособие. Санкт-Петербург: Знание, 1996. 264 с.
14. Теория государства и права: учеб. / под ред. В.М. Корельского, В.Д. Первалова. Москва: Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. 570 с.
15. Оанча И. Некоторые замечания по вопросу уголовного правоотношения. Вопросы уголовного права стран народной демократии: сб. статей. Москва: Иностран. лит., 1963. С. 169—215.
16. Божьев В.П. Уголовно-правовые отношения: состав, содержание, связь с процессуальными отношениями. Проблемы уголовной политики и уголовного права. Москва, 1994. С. 78—87.
17. Галкин В.М. Правовые формы реализации уголовного закона. Проблемы уголовного и уголовно-процессуального законодательства. Москва: Изд-во ин-та законодательства и сравн. правоведения. 1994. Вып. 56. С. 83—97.
18. Хмелько В.Є. Найзагальніші особливості суспільних відносин. Філософська думка. 1974. № 6. С. 38.
19. Вербець В.В., Субот О.А, Христюк Т.А. Соціологія: навчальний посібник. Київ: КОНДОР, 2009. 550 с.
20. Харчева В.Г. Основы социологии: учебник. Москва: Логос, 1997. 304 с.
21. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2006. 408 с.
22. Фаткуллин Ф.Н. Проблемы теории государства и права: учебное пособие. Казань: Изд-во КЮИ МВД России, 2002. 362 с.
23. Алексеев С.С. Общая теория права: курс в 2-х томах. Москва: Юрид. литература, 1982. 360 с.
24. Кучинский В.А. Современное учение о правовых отношениях. Минск: Интерполиграф, 2008. 317 с.

25. Данилюк Ю.В. Теоретичні засади конституційних правовідносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.
26. Крестовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2008. 40 с.
27. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. 392 с.
28. Фаткуллин Ф.Н. Проблемы теории государства и права: курс лекций / науч. ред.: М.Н. Марченко. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1987. 336 с.
29. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. Москва: Юрид. лит., 1974. 348 с.
30. Кучинский В.А. Правоотношение – право или форма его реализации. Юридический журнал. 2005. № 2. С. 42–46.
31. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.

Митрофанов И.И.

Общее понятие уголовно-правовых отношений.

Аннотация. В статье анализируется понятие уголовно-правового отношения как разновидности общественного отношения, поскольку и после соответствующего правового оформления оно не теряет своей собственной социальной природы, и как одного из видов правовых отношений. При этом социальные отношения — это особый вид общественного отношения, возникающего между индивидами как членами общности, выступающего одним из способов проявления, трансформации и реализации социальности в социуме. Учитывается то, что социальные отношения — это стойкие связи, которые возникают между социальными группами и внутри них при осуществлении материальной (экономической) и духовной (правовой, культурной) деятельности. Отмечается, что разнообразие взглядов ученых на понимание взаимоотношений между индивидами и их поведения в пределах общественного отношения не могло не отразиться на дискуссии относительно понимания правовых отношений в общей теории права. Констатируется, что уголовно-правовые отношения являются волевыми общественными отношениями, которым предоставлена соответствующая юридическая форма в связи с их всесторонней регламентацией нормами материального уголовного права.

Ключевые слова: общественное отношение, норма права, правовое отношение, уголовно-правовое регулирование, уголовно-правовое отношение, материальное уголовно-правовое отношение.

I. Mitrofanov

General concept of criminal law relations.

Summary. The article analyzes the concept of criminal-legal relationship as a kind of social attitude, since after the appropriate legal registration it does not lose its own social nature, and as a type of legal relationship. At the same time, social relations are a special kind of social relationship that arises between individuals as members of a community, acting as one of the ways of manifestation, transformation and implementation of sociality in society. It is taken into account that social relations are stable connections that arise between social groups and within them in the implementation of material (economic) and spiritual (legal, cultural) activities. It is noted that the diversity of scientists' views on the understanding of the relationship between individuals and their behavior within the framework of social relations could not be reflected in the discussion on the understanding of legal relations in the General theory of law. It is stated that criminal law relations are voluntary social relations, which are provided with the appropriate legal form in connection with their comprehensive regulation of the norms of substantive criminal law.

Keywords: social attitude, rule of law, legal attitude, criminal law regulation, criminal law attitude, material criminal law attitude.